

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-72>

УДК 811.161.2'367.332'37

Тесліцька Г.І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МОРФОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ВАЛЕНТНО ЗУМОВЛЕНИХ ОБ'ЄКТНИХ СИНТАКСЕМ У НАПІВПРЕДИКАТИВНИХ АД'ЕКТИВНИХ КОНСТРУКЦІЯХ

Анотація. У статті досліджено явище синтаксичного ускладнення структури простого речення напівпредикативними ад'єктивними компонентами (традиційно – відокремленими прикметниковими і дієприкметниковими зворотами), що їм притаманна потенційна предикативність; узагальнено теорії сучасних лінгвістичних студій з проблем семантичного синтаксису, зокрема питання асиметрії мовного знака, глибинних категорій речення; визначено специфіку валентного потенціалу ад'єктива; подано характеристику семантичних особливостей об'єктних синтаксем, виражених відмінковими, прийменниково-відмінковими формами іменника та інфінітивом, у напівпредикативній ад'єктивній конструкції; проаналізовано об'єктну синтаксему як одну з найбільш репрезентативних у семантичній структурі речення (в тому числі і при вторинних ад'єктивних предикатах).

Ключові слова: ад'єктив, просте ускладнене речення, напівпредикативний ад'єктивний компонент, валентнісні можливості ад'єктива, субстанційна синтаксема.

Teslitskaya Galina

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

MORPHOLOGICAL MEANS OF EXPRESSION OF VALENTALLY CONSIDERED OBJECT SYNTAXES IN SEMI-PREDICATIVE ADJECTIVE STRUCTURES

Summary. The research focuses on the study of the phenomenon of syntactic complication of a simple sentence structure by semipredicative adjectival components (traditionally known as detached participle and verbal adverb phrases) with the inherent potential predicativeness. The scientific relevance of the investigation is predetermined by a general tendency of modern linguistic studies towards the problems of semantic syntax, and by the attempt to elaborate a semantic theory of a sentence with regard to the central place of syntax in grammar, asymmetry of a language sign, deep categories of sentence. Therefore, the analysis of simple sentences complicated by semipredicative adjectival components is predefined foremost by their ability to distinguish priorities of a personality in his/her act of communication during which a speaker differentiates his/her propositions as dynamic or static, full-sentenced or shortened. Functional potential of semipredicative adjectival components in the structure of a simple sentence has been described. Adjectival structures with axiological and structural poly-functionalism unite in their composition models of two-, three- and quaternary word-combinations with valency-determined and valency-not-predefined elements. The analysis of the composition of semipredicative adjectival constructions has shown models of joining valency-predefined syntaxemes to secondary predicates. It is concluded that the quantitative composition of semi-predicative adjectival components (SAC) is determined by the valency potential of the secondary predicate, as well as by the intentional instructions of the speaker, who, in an effort to clarify and supplement the informational scope of the message, appeals to the use of semantically multidimensional adverbial components in their structure. The characteristic of semantic types is given and features of obligatory and facultative object syntaxes in semi-projective adjective designs are defined.

Keywords: adjective, simple complicated sentence, semi-predicative adjectival component, combinability possibilities of the adjective, substantival syntaxemes.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У семантико-синтаксичному аспекті дослідження предикативних одиниць учені поділяють залежні від предиката синтаксеми на лівобічні та правобічні. При цьому лівобічну вилучають як суб'єкт, тобто той конститuent предикативних відношень, який є субстанцією, джерелом якоїсь із виокремлених предикативних ознак, її носієм. Н. Ю. Шведова із суб'єктом пов'язує носія дії, стану, сприйняття, відношення або ознаки. «Суб'єкт, – на її думку, – це те, від кого (чого) спрямована дія, стан, сприймання, відношення (у широкому розумінні – володіння) або ознака» [10, с. 464]. При цьому суб'єкт є не лише активною субстанцією, що функціонує в реченнях із предикатами дії, а й пасивною – з іншими типами предикатів, зокрема, при предикатах, виражених ад'єктивом.

До правобічних синтаксем уналежнюють ті елементи семантико-синтаксичних відношень,

що постають як залежні від предиката субстанції, на які спрямовано дію (об'єкт, адресат), за участю яких відбувається дія (інструменталь) або яких стосується предикатна ознака (локатив).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У напівпредикативних ад'єктивних конструкціях вторинний предикат має широкі сполучувальні можливості й потенційно передбачає приєднання п'яти синтаксем субстанційного типу: суб'єктної, об'єктної, інструментальної, адресатної, локативної [6, с. 14]. Крім того, напівпредикативні конструкції можуть ускладнювати вторинними предикатно-адвербіальними синтаксемами (часу, причини, способу дії), тобто валентно непрогнозованими компонентами.

Об'єктні синтаксеми в реченні залежать від предиката та означають предмет, на який спрямована дія, процес або стан. Диференційними ознаками об'єктної синтаксеми є: 1) об'єктна семантико-синтаксична функція в реченні; 2) правобічна валентна припредикатна позиція;

3) сполучуваність майже з усіма семантичними типами предикатів (дії, стану, процесу, локативними предикатами дії та предикатами якісної ознаки відношення); 4) сполучуваність майже з усіма валентними класами предикатів (за винятком одновалентних); 5) пасивність; 6) широка семантична диференціація (назви конкретних, не існуючих поза людською діяльністю об'єктів і понятійних ситуацій реального світу, на позначення яких виступають усі лексико-граматичні розряди іменників та займенників); 7) наявність основного (знахідний відмінок) і периферійних (називний, родовий, давальний, орудний, місцевий, прийменниково-відмінкові форми) морфологічних варіантів; 8) типова формально-синтаксична позиція додатка (передусім – прямого); 9) комунікативна позиція реми [7, с. 11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основним репрезентантом значення об'єктності в українській мові є знахідний відмінок. Проте в напівпредикативних конструкціях адективний предикат не може приєднувати словоформу знахідного зі значенням прямого об'єкта [9, с. 35]. А. Грищенко виокремлює лише прикметник *винен* (*винен грош*), який, окрім прямого об'єкта, передбачає приєднання суб'єктної та адресатної синтаксисем [3; с. 44]. Інші конструкції на зразок *весь час сумний*, *тисячу раз правий*, за визначенням І. Кононенко, варто потрактувати не як вияви керування, а як прилягання до прикметника сталих конструкцій ситуативного або квантитативного змісту [4, с. 128], наприклад: *Вона* [будучина] *приволіклась і знічев'я уставилась, довго й гаряче дождидана і тисячний раз проклята* (О. Кобилянська).

Обмежений валентний потенціал дієприкметників активного стану зумовлений традиційним у сучасному мовознавстві перетворенні таких конструкцій у підрядні означальні речення, наприклад: *народ, діючий активно // народ який діє активно*. Поодинокі випадки використання таких конструкцій є суперечливими з погляду нормативності, наприклад: *Турки відчувають у тому вбивстві силу, в селяючу в людей страх* (В. Івасюк).

Метою нашої статті є дослідження засобів вираження об'єктної синтаксеми в напівпредикативними адективних комплексах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній українській мові виразниками глибинної об'єктної семантики на формально-поверхневому рівні речення є морфологічні форми родового, орудного та давального відмінків. Найпоширеніші морфологічні варіанти об'єкта в напівпредикативних адективних конструкціях – форми Ор. в., Р. в. та Д. в. іменників.

У напівпредикативних адективних конструкціях об'єктні семантико-синтаксичні функції родового відмінка зумовлені специфікою вторинного предиката – адектива. Зокрема, форми Р. в. вжито в напівпредикативних адективних побудовах на позначення:

– об'єкта квантитативної партитивності в конструкціях зі значенням внутрішнього наповнення об'єктом, наприклад: *На возі, повному антонівки, веселим рисунком, як зорі, уляглись червонобокі яблука* (М. Стельмах); *Ошалілі від несподіваних дивовижних метафор, наші*

втомлені душі із острахом призвичаювались до юної, повної сил і снаги, плоті (Г. Тарасюк). Такі сполуки можуть бути уточнені за допомогою конкретизаторів у формі прикметників з оцінною семантикою, зокрема: *Сповнений лихої рішучості, він* [Андрій] *прощається зі старим* (М. Стельмах); *Лиш по якійсь хвилині, повній тяжкої невиясненої задуми, буркнув...* (О. Кобилянська).

– об'єкта стану: а) у побудовах із залежним словом – іменником на означення предмета (об'єкта) чекання, досягнення, бажання, уникання. Граматичним і семантичним центром зазначеного типу словосполучень є дієприкметники, утворені від модальних дієслів *хотіти*, *бажати*, *просити*, *прагнути* тощо. Наприклад: *До підвальчика на Березняках хлинули многотисячні натовпи нещасних, жадаючи зцілення* (Г. Тарасюк); *Моя душа, за прагла неба, всерозкрилена держить путь на ставні веселою вогню* (В. Стус); *І народ, привчений до колективних звитяг, штурмів, оборон, валом повалив до облудників, спраглий дива і видовищ* (Г. Тарасюк); б) у конструкціях на позначення об'єкта знання, розуміння тощо. Вторинний предикат у таких побудовах – прикметник зі значенням інтелектуального процесу, наприклад: *Розкошують вони [дерева] у власній красі, свідомі своєї довічної тривкості* (О. Кобилянська); *Вона* [сарана] *зробила відхил на північ і, певна своєї неопорності, пішла просто на море* (Н. Королева)

– об'єкта якісної ознаки-відношення при прикметниках-компаративах, наприклад: *Закрасувалися жита, в иці і росту людського* (М. Стельмах);

– прямого об'єкта при предикативних прикметниках на зразок *вартий*, *достойний*, *гідний* (подеколи із запереченням), наприклад: *Бездарні газетярі з фантазією, гідною Уелса, в партійних газетах безсоромно описували власні зустрічі з людиноподібними пришельцями з неземних цивілізацій* (Г. Тарасюк); *Вибирав* [боярин] *двох-трьох червононосих лицарів, гідних його монаршої уваги* (В. Івасюк); *Він* [Дументій] *якийсь найостанніший нікчема, нічого не вартий* (В. Івасюк); *Ви є добрі люди, варті того, аби Мирон Дитинка віддав вам свою молодість* (В. Івасюк). Прикметно, що в реченні *Ви є добрі люди, варті того...* об'єкт у Р. в. репрезентований займенниковим анафоричним елементом із послабленою семантикою, що її конкретизує наступна підрядна предикативна одиниця.

Продуктивними є морфологічні форми Ор. в. як засоби вираження об'єктних відношень при вторинному предикаті Part I, характерними рисами яких є субстанційність, пасивність, фінальна спрямованість та формально-синтаксична ознака центральності [2, с. 76]. У таких конструкціях вторинним предикатом є дієприкметники, утворені від дієслів зі значенням:

– внутрішнього наповнення: *А тут крутишся, як у вольєрі, на битоми хижакими, сильними, безжальними* (Г. Тарасюк);

– емоційно-психічного стану: *Гнали* [мисливці], *пригинаючись до трави, опановані непереможним, диким інстинктом пращурів* (І. Багрянний); *Все менше часу і сил зоставалося на мене у первантаженого месії, одержимого*

ідеєю порятунку вигибаючого людства (Г. Тарасюк);

– порівняння, відповідності: *Тільки такі, рівні силою і завзяттям, можуть бути справжніми супротивниками своїх хворобливих співвітчизників* (Р. Іваничук); *Це ж мусить бути, дійсно, вибраниця, рівна генієм та силою* (В. Винниченко);

– покриття або оздоблення всієї поверхні: *Обставлені багнетами, устатковані прожекторами, женуть вони [ешелони] десь у тамнищу, непроглядну, як сам сон* (І. Багряний, 9); *Тільки на дивані халат, розшитий золотими драконами, лежить* (Г. Тарасюк);

– з метафоричним значенням: *Особливо йому [Григорієві] сподобався кінець віршівки, приперчений добрим народним гумором* (І. Багряний); *Та особливо захоплювала її [Катина] мова, жива, пересипана перлами народної метафори* (Г. Тарасюк).

В окремих випадках при ад'єктивних предикатах вжито форми Ор. в. на позначення об'єкта якісної ознаки: *Через тиждень ми покинули гори, розкішні, сяючі золотаво-багряними барвами осені* (Г. Тарасюк).

Переміщення в об'єктну позицію спостерігаємо у формах Д. в. на позначення об'єкта при предикатах із семантикою модально-вольових виявів, психічної реакції людини, зокрема, у конструкціях, вторинний предикат яких утворений від дієслів на позначення психічного стану, наприклад: *Лиш такі здогади могли змінити настрої його [Маркової] душі, мені ще донедавна так щиро прихильної* (О. Кобилянська).

Ще однією характерною рисою Д. в. у функції об'єкта є його сполучуваність із „предикативними прикметниками із аналітичними синтаксичними дієслівними морфемами-зв'язками” [1, с. 124], зокрема, у конструкціях із вторинним предикатом – прикметником на зразок *схожий, подібний, рівний*, наприклад: *Якесь незнайоме щось, подібне електричній струї, переходило від мене на нього [Марка]* (О. Кобилянська); а також у конструкціях *Вірний своїй підлій личині, він [шеф] перший після проголошення незалежності перестав зі мною вітатися* (Г. Тарасюк); *Майдан зарухався, підвладний якимсь, лиш йому збагненним силам, стікаючи вниз по вулиці* (Г. Тарасюк); *Дорога самовтечі, не підвладна моїм бажанням, рине, як вода* (В. Стус).

За твердженням О. Кульбабської, засобами вираження об'єктно-предикатного значення в семантико-синтаксичній структурі простого неелементарного речення найчастіше слугують „придієслівні об'єктні інфінітиви” [5, с. 427]. Традиційно інфінітив у позиції об'єкта є засобом вираження ускладненої синтаксеми – потенційного суб'єкта дії, проте у напівпредикативних ад'єктивних конструкціях він виступає об'єктом:

– із семантикою емоційного стану чи розумового процесу, наприклад: *Вадима, з виклоγο рахувати кожену копійку, найперш цікавила ціна* (А. Дімаров); *Оптимістична більшість, відучена думати і аналізувати, впевнено будувала світле майбутнє* (Г. Тарасюк);

– при предикативних прикметника на зразок *ладний, готовий*, наприклад: *Допитливо окру-*

глими очима глянули з кралецького рушника хвостаті півні, ладні вчепитися один одному в червоні гребені (М. Стельмах); *І є десь Персія – скорена, але не вбита, і є Крим, готовий завжди вжалити гадючим жалом у найвразливіше місце – Кафу* (Р. Іваничук);

– із метафоричним значенням (найчастіше в поєднанні з фразеологізмами), наприклад: *Він [Аркадій] нахабно блефував, дурих і блудив, готовий переступити через трупи* (Г. Тарасюк).

Прийменниково-відмінкові форми вираження об'єктних синтаксем представлені значно ширшим спектром конструкцій, порівняно із суб'єктивними. Зокрема, при Part I функціонують Р. в., Зн. в. та Д. в. з прийменниками.

За твердженням О. Межова, „об'єктна синтаксема, виражена прийменниково-відмінковими формами, ... може бути репрезентована у двох варіантах: облігаторному (власне об'єкт) та факультативному (об'єкт із семантикою уточнення або обмеження) [8, с. 165].

До облігаторних об'єктних синтаксем належать прийменниково-відмінкові конструкції „до + Р. в.”, „на + Зн. в.”, „з + Р. в.”

Моделі „до + Р. в.” вживаються з об'єктивним значенням при ад'єктивних предикатах, що позначають:

– морально-етичні якості, емоційно-психічний стан людини: *байдужий, вимогливий* тощо, наприклад: *Його [Михайлова] душа, звикла до простоти і ясності, обтовклася тут* (О. Кобилянська); *Призвичаєні до певного укладу, вони [пасажири] відчувають, що зійшли з рейок* (І. Багряний);

– активно-діяльні якості людей, фізичні та фізіологічні особливості: *готовий, здібний, здатний, стійкий* тощо, наприклад: *Ледве дочекавшись кінця робочого дня, помчала додому, готова до найгіршого* (Г. Тарасюк); *Молода й вродлива, вона [молодиця] була сама ще як дівчина, спритна до жартів, до молодечого скалозубства* (І. Багряний); *Ледящувати ї до роботи, але падкий до книжки горілки, він [Клим] зупинився над дорогою* (М. Стельмах);

– відповідність або невідповідність предмета іншим предметам на зразок *подібний, схожий*, наприклад: *Обабіч стежки росло багато квітів, подібних до роже* (І. Багряний); *Зображення дівчиці було вмонтоване фотографом у пронизане стрілою серце, у подібне до картярської чирви* (В. Яворівський);

– об'єкт чекання, досягнення, бажання, уникання, наприклад: *Стискали плечима в селі молодиці, охочі до брехень і скандалів* (М. Матіос);

– належність або неналежність об'єкта до інших, наприклад: *Василько Заплітний покликав боярів, не причетних до замаху на життя отамана* (В. Івасюк).

Облігаторні об'єктні синтаксеми моделі „на + Зн. в.” функціонують:

– із прикметниками емоційно-психічного стану людини, наприклад: *Григорій ступав поруч з Грицем, рішеним на зухвалий вибрик* (І. Багряний); *Приготовані на всі труднощі, на жорстоку боротьбу й на втрати, вони*

[Григорій і Наталка] *спалили всі кораблі за собою* (І. Багрянний); *Сердита на брата*, [Аліна] *повернулася за прилавок* (А. Дімаров).

– при дієприкметниках, утворених від дієслів на позначення розумових чи психічних процесів, зокрема: *Живе і чужий гріх, маленький чи великий, помножений на всіх нас* (Г. Тарасюк); *Дзвінка жбурляє в бік чоловіка об'єктивну причину, розраховану на суб'єктивну психологію партнера* (В. Яворівський);

– із прикметниками, що вказують на достатній чи недостатній вияв чого-небудь, моральні якості та можливості людей, наприклад: *Вони* [Данило і Погиба] *стають один проти одного, лихі, непримирненні, готові на все* (М. Стельмах);

– при дієприкметниках, утворених від дієслів на позначення результативності дії, наприклад: *Він* [Тугаєвич] *сидить серед представників класу, приреченого історією на знищення* (М. Стельмах);

– із прикметниками схожий, подібний, які виражають відповідність предмета іншим предметам. Фактичний матеріал засвідчив високу частотність використання таких конструкцій у художніх текстах. Синтагматичний потенціал Part I у таких побудовах передбачає приєднання у синтаксичній позиції об'єкта назв:

а) осіб, міфічних істот чи казкових персонажів: *Потім у хату благочестиво всунувся сивий чоловічок, схожий на угодника* (М. Стельмах); *Ми теж побачили Ту, схожу на грецьку богиню* (Г. Тарасюк); *Винною всьому була Та, схожа на княгиню* (Г. Тарасюк); *Тендітна, схожа на Червону Шапочку, вчителька здивовано глянула на Кушніра* (М. Стельмах);

б) предметів реальної дійсності: *Відтак підносив до очей щось темне, схоже на буковий патик* (В. Івасюк); *Великанська, на піраміду подобаюча, густо залісна гора вносила під небозвід* (О. Кобилянська); *Стане чоловік і уважно струже кіскою масло в землистий пузатий каганчик, схожий не то на округлу грудку кореня, не то на голову іграшкового чоловічка* (М. Стельмах);

в) девербативів, утворених від дієслів на позначення процесів звучання: *Смертельний крик зайця, схожий на плач немовляти, війне над землею* (М. Стельмах); *Плачінда... задоволено розсипав сміх, схожий на гусяче гелготіння* (М. Стельмах); *Тонке іржання, схоже на плач, розтікалося по невидимій темен* (М. Стельмах).

Модель „в (у) + Зн. в.” може бути морфологічним варіантом облігаторної об'єктної синтаксеми при Part I розумового стану, наприклад: *Ми кричимо від радості, обоє ще такі молоді, такі... це вірю чі у наше світле майбутнє* (Г. Тарасюк); *А Юрію, не втаємниченому в фабричне життя, було боляче* (В. Івасюк); та об'єктом емоційно-оцінного ставлення, наприклад: *Ось Ібн-Адгарі, закоханим в Севіллю* (Н. Королева).

Облігаторний об'єкт „за + Зн. в.” валентно сполучається з Part I у формі вищого ступеня порівняння, наприклад: *За ним* [Митрофаном] *потягнувся високий, вищий на цілу голову за батька, Ліфер* (М. Стельмах); *І ще скарб, дорогоцінніший за всі скарби світу, знайшов Адам у цій святій землі* (Н. Королева);

Дивися, жінко, продажніша за Іуду Іскаріота, пекельніша за скло, дивись і не плач (Г. Тарасюк); із прикметниками на позначення розумової діяльності, наприклад: *Він* [Дабіжа] *вайлуватю походжав по залі, гордий за своє пияцьке молодецтво* (В. Івасюк), а також у разі вказівки на предмет, в обмін на який суб'єкт виконує що-небудь, чи на ціну, за яку щось купують або продають, наприклад: *Світ благословенної свободи, купленої за готівку разом із плацкартою* (І. Багрянний).

У ролі морфологічного варіанта об'єктної синтаксеми може функціонувати модель „в (у), на + М. в.” при вторинних ад'єктивних предикатах розумової діяльності чи стану, наприклад: *Сиділа старенька дама при фортеп'яні, цілком затоплена в Шопені* (О. Кобилянська); *Від його* [чоловікової] *пресловутої маман, помішаної на старосвітських польських штурках, вчилася етикету застілля* (Г. Тарасюк).

Низькою продуктивністю характеризується сполучення ад'єктива із прийменниково-відмінковою формою „з Р. в.” у функції об'єкта психічно-емоційного стану (з причинним відтінком), наприклад: *Підніччю настирливо пряде свою металеву пряжу завзятий цвіркун, задоволений з тепла, що надихали його присутні* (Н. Королева); *Татіан все частіше покидав Рим для своїх безмежних мастків у Сіцилії, невдоволений з поведінки цезаря* (Н. Королева). Облігаторний об'єкт із вирізняльним значенням при предикатах на зразок *єдиний* та ступенях порівняння представлений в українській мові Р. в. з прийменником з (із), серед, наприклад: *Його* [Дмитрова] *хата, єдина з усіх, біліла* (М. Стельмах); *Але це ж був правдивий володар пустині, найгарніший з усіх порід левів* (Н. Королева); *Разом з цезарем, наймудрішим з живих, відвідував Антіной найвидатніші святині* (Н. Королева).

У мові художніх творів конструкції „від + Р. в.” використано у функції облігаторної об'єктної синтаксеми зі значенням вказівки на предмет чи особу, від яких що-небудь відокремлюється, наприклад: *Будуть, очищені від крові, протікати ріки* (М. Стельмах); *Тобі, звільненій від примусової роботи, ніхто не дасть заробітку* (Р. Іванчук), або вторинних предикатах зі значенням руху, переміщення у просторі, наприклад: *Кожна зірка на небі – це теж сонце, дуже далеке від землі* (І. Багрянний). Відтінок віддалення у напівпредикативних конструкціях, окрім прийменників *від/од* увиразнює ще й префікс *від*, який мають дієприкметники, як-от: *Відрізаний від великого світу, він* [Дмитро] *жив одним подихом з ним* (М. Стельмах); *Отак і я валандаюсь, від тебе відмежований навіки* (В. Стус); *Невеличка, віддалена від нього* [Гната], *вона* [дружина] *й лежала, мов сніп* (М. Стельмах).

Конструкції „від/од + Р. в.”, у яких прикметник (дієприкметник) не має лексичного значення руху, переміщення у просторі, виражають об'єктні відношення зі значенням порівняння, наприклад: *Султанська чалма, втрое більша від маленької голови, згинала тонку шию* (Р. Іванчук); *Це ж він* [Мирон] *звільнив Буковину від чудовиська, страшнішого од пошесті, сарани і татарви* (В. Івасюк).

Факультативну позицію посідає об'єкт у формі „**для + Р. в**” із семантикою уточнення або обмеження при вторинних ад'єктивних предикатах, що мають вирізняльне значення (на зразок *важливий, вирішальний, незвичайний, особливий, фатальний* тощо), або дають предмету загальну позитивну чи негативну оцінку (*гарний, дурний, страшний, смішний* тощо), наприклад: *Це початок іншого, страшнішого для нього, Сафрона, життя* (М. Стельмах).

Факультативною об'єктною синтаксею є використання конструкції „**в + Р. в**” з об'єктивним значенням як вказівку на особу, якій що-небудь належить чи якої щось стосується, наприклад: *На карті, знайдений в убитого фашистського офіцера, всі назви позначалися латинським шрифтом* (М. Стельмах).

Об'єкт, виражений прийменниково-відмінковою формою „**серед + Р. в.**”, посідає факультативну позицію та означає особи, предмети, в оточенні яких перебуває хто-, що-небудь або відбувається якась дія, наприклад: *А потім став випробовувати всі будь-коли чуті засоби – так і в і до м і серед усіх тих, кого гадюки ніколи не кусали* (І. Багрянний).

Модель „**з / із + Ор. в.**” може бути морфологічним варіантом факультативної об'єктної син-

таксеми в разі вказівки на особи чи предмети, що перебувають у взаємодії, наприклад: *Знову треба входити у складну смугу, зв'язану з боротьбою, горем* (В. Івасюк); *Сусіди сказали лікувати коклюш повітрям від ріки і чаєм з підбілу, змішаним із висушеним волоссям з кукурудзи* (М. Матіос); *Скупа радість, перемєжована з невсипущою турботою, ворухнулася у грудях* (М. Стельмах).

Висновки дослідження і перспективи. Отже, морфологічним засобами вираження об'єктних синтаксем у напівпредикативних ад'єктивних конструкціях є відмінкові та прийменниково-відмінкові словоформи іменників, а також інфінітив. Специфічною рисою Part I як вторинного предиката є те, що він не має здатності приєднувати форми *Зн. в.* без прийменника зі значенням прямого об'єкта, проте у зазначеній синтаксичній позиції регулярними є використання *Р. в.*, *Ор. в.*, *Д. в.* іменників та прийменниково-відмінкових форм *до, з + Р. в.*, *на, в + Зн. в.* та інфінітива. У функції непрямого об'єкта вжито прийменниково-відмінкові форми *в, для, від (од), серед + Р. в.*, *з / із + Ор. в.*, *в (у), на + М. в.* Предметом наступних досліджень слугуватимуть синтагматичні зв'язки вторинного ад'єктивного предиката із іншими типами субстанційних синтаксем.

Список літератури:

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ, 1992. 224 с.
2. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. Київ, 2004. 400 с.
3. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. Київ, 1978. 205 с.
4. Кононенко І.В. Прикметник у слов'янських мовах. Київ, 2009. 495 с.
5. Кульбаська О.В. Вторинна предикація у простому реченні. Чернівці, 2011. 672 с.
6. Кутня Г. Семантико-синтаксична категорія валентності в контексті аналізу предикатів. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2009. Вип. 46. Ч. II. С. 9–16.
7. Ледней О.Ф. Об'єктні синтаксеми в структурі простого речення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2003. 19 с.
8. Межов О. Прийменниково-відмінкові засоби вираження суб'єктних та об'єктних синтаксем. *Граматика слова і граматика мови* / наук. ред. А. Загнітко. Донецьк, 2005. С. 152–176.
9. Плющ М. Вторинні функції словоформ орудного відмінка в конструкціях із другоряднопредикативними відношеннями. *Науковий вісник Чернівецького національного університету* / наук. ред. Б. Бунчук. Чернівці, 2009. Вип. 475–477. Слов'янська філологія. С. 31–38.
10. Шведова Н.Ю. О соотношении грамматической и семантической структуры предложения. *Славянское языкознание : VII Международной съезд славистов* (Варшава, 21-22 августа 1973). Москва, 1973. С. 457–483.

References:

1. Vykhovanets, I.R. (1992). *Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy* [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv.
2. Vykhovanets, I., & Horodenska, K. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy* [Theoretical morphology of the Ukrainian language]. Kyiv.
3. Hryshchenko, A.P. (1978). *Prykmetnyk v ukrainskii movi* [Adjective in Ukrainian]. Kyiv.
4. Kononenko, I.V. (2009). *Prykmetnyk u slovianskykh movakh* [Adjective in Slavic languages]. Kyiv.
5. Kulbabska, O.V. (2011). *Vtorynna predykatsiia u prostomu rechenni* [Secondary predication in a simple sentence]. Chernivtsi.
6. Kutnia, H. (2009). Semantyko-syntaksychna katehoriia valentnosti v konteksti analizu predykativ [Semantic-syntactic valency category in the context of predicate analysis]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Vyp. 46. Ch. II, pp. 9–16.
7. Lednei O.F. (2003). *Obiektni syntaksemy v strukturі prostoho rechennia* [Object syntax in a simple sentence structure]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Odesa : Odeskyi nats. un-t im. I.I. Mechnykova.
8. Mezhov, O. (2005). Pryimennykovo-vidminkovi zasoby vyrazhennia subiektnykh ta obiektnykh syntaksem [Prepositions-substantive means of expressing subject and object syntax]. *Hramatyka slova i hramatyka movy* / nauk. red. A. Zahnitko. Donetsk.
9. Pliushch, M. (2009). Vtorynni funktsii slovoform orudnoho vidminka v konstruktsiakh iz druhoriadnopredykativnyimi vidnoshenniamy [Secondary functions of the word forms of the gun case in constructions with secondary predicative relations]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu* / nauk. red. B. Bunchuk. Chernivtsi, vyp. 475–477, pp. 31–38.
10. Shvedova, N.Yu. (1973). O sootnoshenii grammaticheskoy i semanticheskoy struktury predlozheniya [On the correlation of the grammatical and semantic structure of a sentence]. *Slavyanskoe yazykoznanie : VII Mezhdunarodnyj sezd slavistov* (Varshava, 21-22 avgusta 1973). Moskva.